

Formlös värdeöverföring – ett problem, del I

Begreppet formlös värdeöverföring har berörts i flera artiklar i Balans. För att rätta ut en del av frågetecknen tar Helena Adrian i denna artikel upp några centrala frågeställningar kring begreppet. Detta är den första artikeln i en artikelserie i två delar.

På debattplats i Balans nr 7/2016 visar jag på olika problem i anslutning till begreppet "formlös värdeöverföring". Med syftet att rätta ut några av de frågetecken som finns belyser jag i denna artikel följande frågeställningar:

- Vad för slags affärshändelse är en "formlös värdeöverföring"?
- Hur ska posten redovisas?
- Hur ska den beskattas och deklaras?
- Hur påverkas revisionen?

Jag har i en tidigare fördjupningsartikel i Balans Fördjupning nr 3/2016 "Utdelning, värdeöverföring eller vad?" behandlat reglerna i 17 kap. 1 § fjärde punkten aktiebolagslagen om "annan värdeöverföring" i förhållande till utdelning. Vad gäller bland annat försiktighetsregelns innebörd hänvisar jag till den artikeln. Frågorna om beskattning och revision ingår i del två i denna artikelserie.

Vad för slags affärshändelse är en "formlös värdeöverföring"?

Vid en genomgång av förarbetena till aktiebolagslagen¹ exklusive bilagor, har jag konstaterat att ordet värdeöverföring förekommer 376 gånger och ordet formlös förekommer tre gånger men aldrig någon gång som "formlös värdeöverföring". Begreppet har således inte sin grund i lagstiftningsarbetet.

I 17 kap. 1 § fjärde punkten anges att med värdeöverföring avses:

Annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget.

Att bara hänvisa till aktiebolagslagen 17 kap. 1 § fjärde punkten ger inget svar eftersom lagtexten inte på något sätt förklarar vilken typ av affärshändelse som avses. Om en "formlös värdeöverföring" omfattas av definitionen framgår inte. Det man dock kan sluta sig till är att det som avses i fjärde punkten inte är fråga om utdelning, förvärv av egna aktier eller nedsättning av aktiekapital/reservfond eftersom dessa transaktioner regleras i punkterna 1-3 i samma paragraf.

I förarbetena ges exempel på värdeöverföringar enligt fjärde punkten såsom koncernbidrag, utköp till underpris och införsäljning till överpris. Av praxis framgår också att det kan vara fråga om för hög, inte marknadsmässig, ränta eller andra felprissatta affärstransaktioner. Kan ett kontantuttag eller en överföring av likviditet från bank anses vara en "formlös värdeöverföring" och om inte vad kan det då vara?

Vilka formkrav kan finnas för en värdeöverföring?

Eftersom aktiebolagslagen uttrycker att det är fråga om en affärshändelse och bokföringslagen föreskriver att för varje affärshändelse ska det finnas en verifikation, är en logisk slutsats att en transaktion som sägs vara en affärshändelse i enlighet med 17 kap. 1 § fjärde punkten i aktiebolagslagen minst måste uppfylla de formkrav som bokföringslagen ställer på en verifikation, som ska finnas för varje affärshändelse.

Av aktiebolagslagen 8 kap. 24 § framgår att de beslut som styrelsen har fattat ska antecknas i protokoll och av 25 § framgår att om ett bolag endast har en aktieägare, ska alla avtal mellan aktieägaren och bolaget, som inte avser löpande affärstransaktioner på sedvanliga villkor, antecknas i eller läggas till styrelsens protokoll. Fattar styrelsen beslut om värdeöverföring ska detta således noteras i protokoll. Utan protokoll är det också svårt för revisorerna att granska styrelsens beslut. Muntliga beslut går vare sig att bokföra eller granska.

Av 7 kap. 1 § aktiebolagslagen framgår att aktieägarnas rätt

att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämman samt framgår av 49 § i samma kapitel att protokoll ska ange vilka beslut som fattats. Om samtliga aktieägare beslutar om att formkrav i aktiebolagslagen ska frångås, vilket kräver samtliga aktieägares godkännande torde beslutet omfattas av dokumentationskraven i aktiebolagslagen.

Vad är då konsekvensen av att stämmoprotokoll inte förts och att beslutet inte dokumenterats?

En talan mot ett beslut som fattats på ett felaktigt sätt ska väckas inom tre månader från beslutet. Talan får dock väckas senare om beslutet är sådant som inte kan fattas ens med samtliga aktieägares samtycke, till exempel beslut i strid med tvingande lagregler eller som inkräktar på borgenärsskyddsregler. Detsamma gäller om beslutet kräver samtliga aktieägares samtycke och alla inte deltagit i beslutet och om kallelse skett felaktigt. Ett problem i sammanhanget kan vara att visa att samtliga aktieägare deltagit i ett beslut om detta inte dokumenterats, ett påstående om att någon inte deltagit, eller deltagit men inte gett sitt samtycke, kan därmed inte vederläggas. Ytterligare ett problem kan vara att visa vilket beslut som fattats, det vill säga att det rent teoretiskt skulle kunna ha varit en helt annan fråga som behandlades.

Hur ska en värdeöverföring redovisas?

Ett grundläggande krav i bokföringen är att det för varje affärshändelse ska finnas en verifikation.² Innehållet i en verifikation regleras i bokföringslagen.³ Verifikationen ska ange uppgift om när den har sammanställts, när affärshändelsen har inträffat, vad den avser, vilket belopp den gäller och vilken motpart den berör.

Bokföringen ska således återspegla de affärshändelser som bolaget genomfört under året. Som framgår ovan kan en värdeöverföring avse en rad olika transaktioner, vilka redovisats antingen över resultaträkningen eller balansräkningen. Avsikten är att redovisningen ska återspegla transaktionernas verkliga ekonomiska innebörd.⁴

Svårigheten att verifiera avsikten med enskilda transaktioner innebär att redovisningen normalt genomförs utifrån det underlag som presenteras. Det innebär till exempel att en utbetald lön till en närstående som inte motsvaras av en motprestation kommer att bokföras som en lönekostnad i bolagets bokföring och utgöra underlag för redovisning av sociala avgifter, trots att det egentligen varit fråga om en värdeöverföring och inte en ersättning för utfört arbete. Det som egentligen ligger till grund för bokföringen är en felrubricerad rättshandling där en värdeöverföring getts formen av en lön. Sannolikt är flera av de dolda värdeöverföringar som genomförs enligt 17 kap. 1 § fjärde punkten ABL i själva verket felrubricerade rättshandlingar som sällan uppmärksammas. Om den verkliga innebörden identifieras betraktas rättshandlingen inte som nullitet utan det görs i stället en omklassificering till den verkliga innebörden.

Årsredovisningslagen ställer krav på att lån till ledande befattningshavare ska redovisas i not samt att det särskilt ska framgå om företaget under räkenskapsåret helt eller delvis skrivit av lån eller avstått från att kräva in det.⁵ Reglerna gäller oavsett om det är fråga om en värdeöverföring, ett så kallat förbjudet lån, eller ej. Som framgår av förarbetena kan ett lån som lämnas till en låntagare utan återbetalningsförmåga eller avskrivning av lån anses som en värdeöverföring enligt 17 kap. 1 § fjärde punkten ABL.

Större företag måste också i vissa fall i not redovisa trans-

aktioner som skett på andra än marknadsmässiga villkor med närstående. Bestämmelserna gäller även för mindre publika företag om transaktionen genomförs med någon som har ett betydande aktieinnehav eller är styrelseledamot i bolaget.⁶

Någon motsvarande bestämmelse finns inte för övriga mindre bolag. Upplysningsskyldigheten gäller inte heller transaktioner mellan moderbolag och direkt eller indirekt helägt dotterbolag.

En värdeöverföring måste, oavsett om den ges formen av en utdelning eller ej, prövas enligt den så kallade beloppsregeln och försiktighetsregeln.⁷

Beloppsspärren har utformats på så sätt att värdeöverföring inte får ske om det efter överföringen inte längre skulle finnas täckning för det bundna egna kapitalet. Prövningen inriktas på frågan om den egendom som återstår i bolaget efter överföringen har ett redovisat värde som motsvarar bundet eget kapital. Metoden kallas nettometoden och är ett uttryck för att det är det bokförda värdet och inte marknadsvärdet på överförd egendom som ska användas vid bedömningen av beloppsregeln. I den så kallade bruttometoden, som alltså inte ska tillämpas, prövas att värdeöverföringen inte överstiger fritt eget kapital och frågan är då om det verkliga värdet av den överförda egendomen ligger inom ramen för redovisat fritt eget kapital. Vid utdelning i likvida medel leder båda metoderna till samma resultat. I annat fall får valet av metod betydelse. Redan innan aktiebolagslagen fick sin nuvarande utformning var nettometoden etablerad.⁸

Följande exempel hämtat från författningskommentaren till 17 kap. 3 §⁹ kan belysa hur beloppsspärren ska tillämpas vid en värdeöverföring. I ett aktiebolag som har ett bundet eget kapital om 100 000 kronor och som saknar fritt eget kapital önskar bolagets enda aktieägare förvärva en tillgång till ett pris som motsvarar det bokförda värdet om 50 000 kronor. Tillgångens uppskattade marknadsvärde är 100 000 kronor. Att denna värdeöverföring inte strider mot beloppsspärren följer av att bolagets bundna egna kapital lämnas opåverkat av transaktionen. Om bolaget i stället hade haft en ansamlad förlust om 20 000 kronor, skulle det inte varit möjligt att avyttra tillgången till bokfört värde, eftersom det bundna egna kapitalet alltså skulle uppvisa en brist om 20 000 kronor. Ägaren måste i detta fall betala minst 70 000 kronor (bokfört värde samt ansamlad förlust) för tillgången för att det ska finnas full täckning för det bundna egna kapitalet efter värdeöverföringen.

För värdeöverföringar under löpande år ska bedömningen av beloppsregeln ske utifrån senast fastställda årsredovisning, vilket innebär att vinst som upparbetats under året inte ska beaktas vid bedömning av beloppsgränsen. Har det skett ändringar i bundet eget kapital ska emellertid dessa beaktas. Här finns anledning att påminna om att förändringar i aktiekapitalet beaktas först efter att registrering skett. En nedsättning av aktiekapitalet i exemplet ovan från 100 000 kronor till 50 000 kronor för att på så sätt ha full täckning i bundet kapital kan inte beaktas innan registrering skett hos Bolagsverket. Ett beslut om fondemission där fritt eget kapital minskar det utdelningsbara utrymmet kommer däremot att påverka beloppsspärren direkt eftersom det är en disposition av det fria egna kapitalet.

Ytterligare en aspekt som kan vara viktig att beakta är de fall där värdeöverföringen sker genom överlåtelse av egendom eller felpriissättning som medför kostnad i bolaget. En sådan värdeöverföring ska ställas i relation till senast fastställda balansräkning, även om kostnaden täcks av vinster som uppkommer

under löpande år. Ett exempel som åskådliggör situationen kan vara nedskrivning av fordran på företagsledare eller så kallad överlön till närstående.

Ett annat exempel som åskådliggör svårigheterna i bedömning av värdeöverföring kan vara ett moderbolag som lämnar ett aktieägartillskott till ett dotterbolag med kapitalbrist. Normalt utgör tillskottet inte någon ökning i moderbolagets värde i posten "aktier i dotterbolag" utan en kostnad. Denna värdeöverföring ska prövas utifrån moderbolagets senast fastställda balansräkning, även om kostnaden täcks av under året uppkommet resultat. Har moderbolaget sedan tidigare en fordran på dotterbolaget kan tillskottet ske genom definitiv nedsättning av fordringens värde, varvid nedsättningsbeloppet utgör värdeöverföringen. Fråga om fordringens värde kan också komma att aktualiseras i samband med dotterbolagets kapitalbrist. En nedskrivning av fordran är ingen värdeöverföring, utan en sedvanlig affärstransaktion som inte behöver prövas mot eget kapital som en värdeöverföring. Sker tillskottet till dotterbolaget efter att nedskrivning av fordringen skett, kan tillskottet ske genom tillskott av sakeegendom, fordran, vars bokförda värde är det nedskrivna värdet. Det är inte möjligt att konstruera en nedskrivning av en tillgång för att sänka värdet på det som ska prövas enligt beloppsregeln. Överstiger verkligt värde det nedskrivna beloppet, är nedskrivningen för hög och ska därmed inte ligga till grund för bedömningen.

En värdeöverföring i strid med 17 kap. aktiebolagslagen är ogiltig och ska återbetalas. När det gäller ogiltighet skiljer man mellan rättshandlingar som utgör en nullitet och sådana som är angräpbara. En nullitet är en rättshandling som aldrig ansetts ha skett (jämförbart med en skenrättshandling). Angräpbara rättshandlingar är giltiga rättshandlingar om inte part angriper den och får den ogiltigförklarad, till exempel beslut som fattats på felaktigt sätt och kan klandras.¹⁰ En angräpbar rättshandling torde man få lägga till grund för bokföring och beskattning om den inte blir ogiltigförklarad.

Av verifikationen ska alltså framgå vad som avses, det innebär att parterna måste ta fram ett underlag som möter de krav som bokföringslagen ställer. För att en värdeöverföring enligt 17 kapitlet ska vara tillåten och därmed kunna bokföras måste beloppsregeln och försiktighetsregeln beaktas. Rimligen måste man av underlagen till bokföringen kunna utläsa att de krav som ställs på transaktionen är uppfyllda. Om inte kraven uppfyllts har ingen värdeöverföring skett och bolaget har en fordran på mottagaren som ska bokföras i och med att mottagaren ska återbära vad som uppburits.¹¹

Till redovisningsfrågorna hör också frågan om hur en läsare av årsredovisningen ska kunna få information om det förekommit värdeöverföringar, som inte utgör utdelningar. En spridd uppfattning är att det alltid framgår av förändringar i eget kapital, som redovisas i not. I de fall en värdeöverföring redovisats över resultaträkningen, till exempel vid överlåtelser till underpris eller förvärv till överpris, sker ingen öppen redovisning utan posten nettoredovisats i årets resultat.

Mot bakgrund av att lagstiftaren ansett¹² att kravet på upplysningar om värdeöverföringar bland annat syftar till att underlätta för borgenärer och kontrollerande myndigheter att bilda sig en uppfattning om hur styrelsen har tillämpat försiktighetsregeln, bör en värdeöverföring som inte framgår av bolagets förändring i eget kapital som till exempel utdelning, eller på annat sätt framgår av årsredovisningen, vara sådan information som enligt årsredovisningslagen¹³ ska upplysas om i

förvaltningsberättelsen. Saknas sådan information i årsredovisningen finns ingen möjlighet för bolagets intressenter att bilda sig någon uppfattning om och i så fall hur försiktighetsregeln tillämpats.

I de fall det är fråga om öppet redovisade värdeöverföringar, till exempel koncernbidrag, finns anvisningar i såväl Bokföringsnämndens vägledning BFNAR 2008:1 "Årsredovisning i mindre företag" (K2) som Bokföringsnämndens vägledning 2012:1 "Årsredovisning och koncernredovisning" (K3).

Enligt K2-regelverket ska intäktsredovisning av avkastning på aktier i koncernföretag normalt redovisas som intäkt när beslut om utdelningen fattats. När ett bolag äger mer än 50 procent av rösterna får utdelning intäktsföras när bolagets rätt att få utdelning bedöms som säker, anteciperad utdelning.¹⁴ Såväl lämnat som erhållet koncernbidrag ska redovisas som en bokslutsdisposition.¹⁵

K2-regelverket anger inga särskilda upplysningskrav vare sig i förvaltningsberättelsen eller i notupplysningarna om värdeöverföringar av annat slag än utdelning och not om eventuellt närståendelån. Styrelsens motiverade yttrande enligt 18 kap. 6 § ABL kan skrivas i anslutning till den föreslagna vinstdispositionen i förvaltningsberättelsen.¹⁶ Väsentliga värdeöverföringar som inte på annat sätt redovisats eller framgår av årsredovisningen och som är viktiga för bedömningen av företagets verksamhet, ställning och resultat ska dock lämnas i förvaltningsberättelsen.¹⁷

Enligt K3-regelverket ska inkomst av utdelning redovisas när ägarens rätt att erhålla betalning har säkerställts.¹⁸ Som ytterligare krav gäller enligt kommentaren, att de ekonomiska fördelar som är förknippade med transaktionen sannolikt kommer att tillfalla företaget samt att inkomsten kan beräknas på ett tillförlitligt sätt. När det gäller aktier i dotterbolag godtas redovisning av anteciperad utdelning när ägarens rätt att få utdelning bedöms som säker och kan beräknas på ett tillförlitligt sätt.¹⁹ I punkt 22.11 finns angivet att beslutad utdelning ska bokföras mot skuldkonto till dess utdelningen genomförs.

Koncernbidrag enligt 35 kap. inkomstskattelagen (IL) ska redovisas som bokslutsdisposition. Ett koncernbidrag som ett moderföretag lämnar till ett dotterföretag får redovisas som en ökning av andelens redovisade värde.²⁰

Vid upprättande av årsredovisning enligt K3-regelverket ska i not lämnas uppgift om vissa närståendetransaktioner som inte skett på marknadsmässiga villkor²¹ samt specifikationen²² av eget kapital dels av räkenskapsårets förändringar i varje post i eget kapital, dels följande uppgifter:

- a. Räkenskapsårets resultat.
- b. Effekterna av retroaktiv tillämpning och effekten av rättelse av fel enligt kapitel 10.
- c. Förändringar i redovisade värden på tillgångar och skulder som redovisats direkt mot eget kapital med varje slag av förändring separat specificerad.
- d. Transaktioner med ägare i deras egenskap av ägare, med tillskott, utdelningar och andra värdeöverföringar separat angivna.
- e. Omföringar mellan poster inom eget kapital.

Som framgår av Bokföringsnämndens vägledning omfattas upplysningsskyldigheten avseende förändringar i eget kapital inte bara värdeöverföring i form av utdelning utan även andra värdeöverföringar.

Slutsats

Utifrån bokföringslagens krav och kraven på dokumentation av styrelse- och bolagsstämmobeslut, torde det vara svårt att påstå att en värdeöverföring kan vara formlös. Formkraven framgår direkt av lagtexten. Begreppet formlös värdeöverföring torde vara en konstruerad missuppfattning och snarare syfta på affärstransaktioner med värdediskrepans så som framgår av förarbetenas exempel än en värdeöverföring som skulle kunna ske utan krav på viss form.

Någon möjlighet att genomföra en värdeöverföring enligt 17 kap. 1 § fjärde punkten, det vill säga annan affärshändelse som medför att bolagets förmögenhet minskar och inte har rent affärsmässig karaktär för bolaget, utan att uppfylla formkraven på beslutsunderlag och underlag till bokföringen torde inte finnas. Att styrelseprotokoll eller dokumentation av samtliga aktieägares medgivande samt tillfredsställande underlag för bokföring och beskattning tas fram är inte bara ett krav från revisorn för att det skall finnas något att revidera, utan är framför allt ett lagkrav.

Av förarbetena framgår vidare att en minskning i det egna kapitalet är en omständighet som bör komma till intressenternas (allmänhetens) kännedom genom registreringsförfarandet på Bolagsverket. Ett kringgående av dessa regler strider dessutom mot den transparens som är ett allt ökande krav inom affärsverksamhet och företagande. En revisor, auktoriserad redovisningskonsult eller auktoriserad skattekonsult vars arbete bygger på att skapa förtroende, inte bara hos våra kunder utan också på marknaden för de yrkesroller vi utövar, bör enligt min mening avhålla sig från rådgivning i syfte att uppenbart kringgå lagstiftningen.

Fotnoter

- 1) *BFL 5 kap. 6 §*
- 2) *BFL 5 kap. 7 §*
- 3) *Jfr t ex redovisning av fastighetsförvärv via aktiebolag, RedU 9*
- 4) *5 kap. 18 § ÅRL*
- 5) *5 kap. 23–24 §§ ÅRL*
- 6) *17 kap. 3 § ABL, prop. 2004/2005:85, s. 374, Balans Fördjupning nr 3/2016, Utdelning, värdeöverföring eller vad?*
- 7) *jfr NJA 1995 s. 742*
- 8) *Prop. 2004/05:85, s. 751*
- 9) *7 kap. 50–51 §§ ABL*
- 10) *17 kap. 6 § ABL*
- 11) *Prop. 2004/05:85 s. 388*
- 12) *6 kap. 1 § ÅRL*
- 13) *BFNAR 2008:1 p. 20.12*
- 14) *BFNAR 2008:1 p. 20.13*
- 15) *Kommentaren till p. 5.7 (BFNAR 2008:1)*
- 16) *6 kap. 1 § ÅRL och kommentar till p. 5.1 (BFNAR 2008:1)*
- 17) *BFNAR 2012:1 p. 23.28*
- 19) *BFNAR 2012:1 p. 9.10*
- 20) *BFNAR 2012:1 p. 6.6*
- 21) *BFNAR 2012:1 kap. 33*
- 22) *BRFAR 2012:1 p. 6.3*

Helena Adrian är auktoriserad revisor på Adrian & Partner.